

LITERATUROZNAWSTWO

DOI: 10.15290/bb.2017.09.01

Beata Siwek

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Jana Pawła II

Estetyzacja i mitologizacja historii w powieści Wolhi Ipatawej „Złota kapłanka Aświnów”

Wśród obfitości nurtów i tendencji współczesnej literatury, w szczególności interesującej nas prozy powieściowej, ważne miejsce zajmują utwory, które określać będziemy jako teksty o tematyce historycznej, realizowanej przy pomocy wielorakich, często bardzo zróżnicowanych strategii i narzędzi¹. Nie są to bynajmniej teksty, które można by określić wspólnym mianem – powieści historyczne. Wielość wykorzystanych technik powieściowych, zróżnicowane metody rekonstrukcji historii, poetyka i styl utworów każą poszukiwać indywidualnych, dostosowanych do charakteru i struktury poszczególnych tekstów określeń gatunkowych, które zapewne wymykają się tradycyjnym, kanonicznym wzorcom. Liczne teksty realizują nierzadko złożony paradygmat, kumulujący w sobie zasady strukturalne nieraz bardzo zróżnicowanych gatunków².

W przestrzeni białoruskiej literatury tematyka historyczna jest reprezentowana przez niemałą grupę twórców, wśród których na plan pierwszy wysuwa się Uładzimir Karatkiewicz, autor tekstów „Каласы пад сярпом тваім”, „Чорны млын”, „Ладдзя Роспачы”, „Дзікае паляванне караля Стаха”, „Крабат, або Пераўтварэнне свету”, „Хрыстос прызямліўся ў Гародні” i jego spadkobiercy – Uładzimir Arlou („Каханак яе вялікас-

---

¹ Białoruska badaczka W. Barouka w artykule „Мастацкі этнаграфізм у беларускай і польскай прозе XX стагоддзя” utwory te określa mianem „раман пра мінулае”, wyraźnie zaznaczając ich odrębność od tekstów określanych jako powieści historyczne. Patrz więcej na ten temat: В. Бароўка, *Мастацкі этнаграфізм у беларускай і польскай прозе XX стагоддзя*, „Acta Albaruthenica” 2005, nr 5, s. 44–49.

² Patrz więcej na ten temat: S. Balbus, *Zagłada gatunków*, „Teksty Drugie” 1999, nr 6, s. 25–39.

ці”, „Час чумы”, „Сны імператара”), Leanid Dajnieka („Жалезныя жалуды”, „Мая вясна саракавая”, „Меч князя Вячкі”, „Назаві сына Канстанцінам”), Kastuś Tarasau („Пагоня на Грунвальд”, „Скарб Нясвіжскага замка”, „Тры жыцці княгіні Рагнеды”), Wital Czaropka („Перамога ценю”, „Храм без бога”). Bez wątpienia ważne miejsce wśród współczesnych twórców białoruskich odwołujących się do historii zajmuje Wolha Ipatawa, poetka, autorka zbiorów poetyckich „Раніца” (1969), „Ліпеньскія навальніцы” (1973), „Парасткі” (1976), i powieściopisarka, której teksty „Вецер над стромай” (1977), „Дваццаць хвілін з Немезідай” (1981), „Перакат” (1984), „За морам Хвалынскім” (1989) są już dobrze znane białoruskiemu odbiorcy.

Powieść „Złota kapłanka Aświnów” („Залатая жрыца Ашвінаў”), której poświęcone zostaną nasze rozważania, stanowi pierwszą część trylogii poświęconej historii Wielkiego Księstwa Litewskiego, pisanej w latach 1997–2001. Kolejne tomy to: „Wróźbita Giedymina” („Вяшчун Гедзіміна”) i „Dzida Olgierda” („Альгердава дзіда”). Po raz pierwszy utwór został opublikowany w czasopiśmie „Połymia”³ w latach 1997–1998, a w 2000 roku wydany jako samodzielna publikacja w języku rosyjskim w przekładzie Iryny Kaczatkowej.

W utworze tym, odwołującym się do wydarzeń z XIII-wiecznej historii ziem białoruskich, jak zauważa białoruska badaczka Lidia Sawik, *унпершыню ў беларускай літаратуры даследуюцца індаеўрапейскія, арытскія карані нашай культуры, раскрываюцца тыя моманты, камі наваградская зямля станавілася цэнтрам Вялікага Княства Літоўскага, і канкрэтна, якія адбываліся пры гэтым падзеі ў часы Міндоўга і Войшалка, што сабой уяўляў Наваградак і яго наваколле, якая барацьба вялася паміж княствамі*⁴.

Powieść Wolhi Ipatawej stanowi swoiste połączenie elementów historycznych, w ich romantycznym ujęciu, z elementami mitopoetyckimi, co wymagało od autorki wykorzystania nie tylko materiałów dokumentalnych, kronik czy podań kraju nowogródzkiego, ale także dobrej znajomości mitologii indyjskiej i słowiańskiej. Śmiało można by rzec, że struktura artystyczna powieści, jej obrazowość, styl, wydarzenia fabularne, począwszy od ukazania pogańskich źródeł białoruskiej kultury narodowej po wydarzenia związane z politycznym i społecznym wymiarem życia mieszkańców Wielkiego Księstwa Litewskiego (w szczególności Nowogródzczyzny) podporządkowane

³ „По́лымя” 1997, № 10–11; 1998, № 6–7.

⁴ Л. Савік, *Адна між замкаў. Літаратурны партрэт Вольгі Іпатавай*, Мінск 2003, с. 98.

są ukazaniu duchowego wymiaru dziejów, ich niematerialnego dziedzictwa oraz jego wpływu na współczesnego człowieka.

Tatiana Sienkiewicz pisze na ten temat: *В романах О. Ипатовой неотъемлемой составляющей становится мифопоэтическое начало, жанрово-тематическая парадигма устного народного творчества, традиции, сыгравшие основополагающую роль в формировании менталитета тех, кто кровными узами или территориально был связан с Белой Русью*⁵.

Fundament mitycznego myślenia Wolhi Ipatawej stanowi kult bliźniąt, u źródeł którego odnajdujemy tytułowych braci Aświnów. Bracia bliźniacy Aświnowie (Końscy), synowie Surji (Słońca) i bracia Uszas (Jutrzenki) w mitologii indyjskiej cieszyli się szczególnym uznaniem. Podobnie jak inne pary bóstw wyrażają oni *złożoność jednostki i jedność przeciwieństw, dwie fazy czy dwa aspekty tej samej rzeczywistości. W ich przypadku jest to dwuznaczność momentu, w którym zaczyna się świt – jeszcze ciemny, a już jasny. Jako bóstwo nieba mają wiele cech słońca, zwłaszcza w roli zapładniania, pobudzania i ożywiania natury*⁶. Warto dodać, że hymny przypisują Aświnom posiadanie miodu będącego nektarem życia, praindoeuropejską sosną. Miód wypełnia ich ciała. Ich wóz koloru miodu niesie ów złoty napój. Jako posiadacze ambrozji, są lekarzami bogów i ziemian. Nie tylko uzdrawiają ludzi, lecz także spieszą z pomocą każdemu, kto znajduje się w kłopotach⁷. Obok Aświnów w utworze Wolhi Ipatawej odnajdujemy jeszcze kilka znanych, czy to z mitologii, czy z legend braci bliźniaków – Kastora i Polluksa, Romusa i Romulusa, Kosmę i Damiana, Widewuta i Brutena.

Jak konstatuje Siarhiej Sańko w artykule „Podstawowe składniki białoruskiej narracji sakralnej w perspektywie porównawczej”, temat bliźniaczy był jednym z głównych w światopoglądzie mitologicznym przodków Białorusi: *Zapewne ma on bezpośredni związek z dualistycznym charakterem tradycyjnej kosmogonii i wieloma refleksami mitologii bliźniaczej w rekonstruowanym w ogólnym zarysie micie etnogenicznym*⁸.

Warto zaznaczyć, że lista mitologicznych postaci przywoływanych w powieści Wolhi Ipatawej jest niezwykle obszerna – odnajdujemy tu postaci

---

⁵ Т. Сенькевич, *История и миф в романах О. Ипатовой*, [в:] *Волинь філологічна: текст и контекст. Польска, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті*: зб. наук. пр., Луцьк 2008, с. 121.

⁶ M. Jakimowicz-Shah, A. Jakimowicz, *Mitologia indyjska*, Warszawa 1982, s. 26–27.

⁷ Тамże, s. 27–28.

⁸ S. Sańko, *Podstawowe składniki białoruskiej narracji sakralnej w perspektywie porównawczej*, „Politeja” 2012, nr 4/1, s. 168.

znanych i mniej znanych bogów i bóstw mitologii słowiańskiej i indyjskiej – Rusalki, Wodnika, Północnika, Żytnią Babę, Peruna, Swaroga, Welesa, Mokosz, Ziuzię, Lalę, Daszkapati, Indrę, Ogni, Auszrę.

Mityczne postaci ukazane w powieści „Złota kapłanka Aświnów” współistnieją z realnymi postaciami, a wydarzenia legendarne, będące wytworem wierzeń czy przekonań, przeplatają się z faktami historycznymi. Jednak, jak zauważa Wolha Szynkarenka, Ipatawa nie skupia się w swojej powieści na ukazaniu konkretnych wydarzeń historycznych, a raczej na ukazaniu człowieka uwikłanego w historię jednostki, o tożsamości której przesądza bogata, choć wciąż zbyt mało znana, tradycja kulturowa. Zwrot do pogańskich bóstw, obrzędów, tradycji ma pomóc w zrozumieniu indoeuropejskich korzeni kultury słowiańskiej, ukazać bogactwo duchowe narodu białoruskiego⁹. Sama Ipatawa pisze na ten temat:

Навука наша мала даследуе індаеўрапейскія карані беларусаў. [...] Культ Блізнят – адна з асноўных рысаў старажытнаіндыскай арыйскай цывілізацыі, нездарма ж у Рыгведзе Ашвінам прысвечана ажно 54 гімны, а таксама адведзена шмат месца ў Махабхаратае, Шатапатха-брахмане, Брыхадзеваце і іншых помніках старажытнай індыйскай культуры эпохі адраджэння. Думаецца, што менавіта іхні культ да сёння праіснаваў у выглядзе канькоў на нашых дахах, конскіх галоў на вышыўках. Гэты, засыпаны попелам забыцця, культ светлых братоў-лекараў мае права на ўспомненне¹⁰.

Centralną postacią utworu „Złota kapłanka Aświnów” jest Żywiena, nieślubna córka litewskiego króla Mendoga (1253–1263), wnuczka bojarzyna Agapiusza. Obraz tej postaci kształtowany jest poprzez bardzo zróżnicowane techniki postaciowania – dialog, rozbudowany opis, ukazanie postaci w działaniu. Nieprzypadkowe jest też imię bohaterki, które w swojej semantyce odwołuje się do słowa żywić, ożywiać, podtrzymywać¹¹. Warto dodać, że imiona stanowią dla białoruskiej powieściopisarki element budowania obrazu przeszłości. Pisała o tym m.in. Swiatłana But-Husaim w interesującej artykule „Антрапанімікон трылогіі Вольгі Іпатавай”: на-

⁹ В.К. Шынкярэнка, *Нястомных пошукаў дарога. Праблемы паэтыкі сучаснай беларускай гістарычнай прозы*, Мінск 2002, с. 111.

¹⁰ В. Іпатава, *Залатая жрыца Ашвінаў*, [w:] *tejże, Выбраныя творы*, Мінск 2014, с. 57. Wszystkie cytaty z tekstu źródłowego podaję według tego wydania. W dalszej części pracy w nawiasie podaję numer strony.

¹¹ Interesujące spostrzeżenia na temat znaczenia imion w powieści Wolhi Ipatawej odnajdziemy w artykule S. But-Husaim: С.Ф. Бут-Гусаім, *Антрапанімікон трылогіі Вольгі Іпатавай Гаспадары Вялікага Княства*, „Веснік Брэсцкага ўніверсітэта” 2010, nr 1, с. 5–13.

*сычаныя сэнсавымі адценнямі імёны з'яўляюцца адным з найважнейшых сродкаў стварэння каларыту даўніны, спосабам характарыстыкі светаўспрымання нашых продкаў*¹².

Żywiona jest osobą obdarzoną szczególnym darem – przewidywania przyszłości, diagnozowania chorób i mocą uzdrawiania. Wychowana w Nowogrodzku w świątyni Aświnów, ukształtowana przez kapłana-mędrca Światozara, doskonale znająca tajniki ludzkiej duszy, jest postacią o niezwyklej osobowości, dobroci, duchowej sile i determinacji. Wydaje się, że przejęła ona część tej nadludzkiej magicznej siły od patronów świątyni, do których często zwracała się z modlitwą wstawienniczą. Tym mocniej przeżywa ona wewnętrzne dylematy wynikające z radykalnych przemian zachodzących w otaczającym ją świecie, które trudno jej zrozumieć i zaakceptować. Są one w szczególności związane z postępującym procesem chrystianizacji ziem litewskich i – co się z tym wiąże – surowym rozprawianiem się z pozostałościami kultu pogańskiego.

Mocno niepokoi też kobietę złożoność sytuacji politycznej w księstwie: zacięta walka o władzę, nieustępliwość, sprzeniewierzenie się ogólnoludzkim wartościom w walce o tron książęcy. Stosunek głównej bohaterki do bieżących wydarzeń doskonale oddają rozbudowane monologi, które są zwykle silnie zretoryzowane, a tym samym podkreślają emocjonalny stan postaci:

У дарозе Жывена раздумвала пра далейшы лёс Новагародскай зямлі, княства, якое, нягледзячы ні на што, пашырала свае межы і набывала ўсё большую вагу. Што дае моцы княствам, герцагствам, вялікім каралеўскім дзяржавам? Сіла навакольнай зямлі ці магутны штуршок духу, пажадлівасць да валадарства ці ўзнёслае імкненне даць навакольным людзям абарону і спакой? І нашто даецца чалавеку княжная кроў – дзеля большай адказнасці яго за іншых ці дзеля выпрабавання яго самога? (164)

Życiowe perypetie głównej bohaterki, związane z najazdem ziemi nowogrodzkiej przez Mongołów, jej uprowadzenie do Bizancjum i pobyt na dworze komity Nikifora, kontakt z bogatą wschodnią kulturą, umożliwiły konfrontację własnego świata, zamkniętego w ścianach Aświnowskiej świątyni, ze światem obcych zwyczajów, tradycji i wiedzy. Nie brakuje zatem w tekście rozbudowanych fragmentów stanowiących wyraz ścierania się dwóch różnych wizji świata i człowieka, czy też rozważań na temat wpływu historii na ludzkie losy. Warto podkreślić, że okres panowania księcia Mendoga (lata 30.–60. XIII wieku), pierwszego króla Litwy, jest stosunkowo słabo

¹² С.Ф. Бут-Гусаім, *Антрапанімікон трылогіі Вольгі Іпатавай*, s. 12.

opracowany przez historyków. Jego imię spotykamy w latopisach ruskich („Latopis halicko-wołyński”, „Latopis hipacki”) z 1235 roku oraz w kronikach niemieckich z 1245–1246¹³. Dla podjętego przez Wolhę Ipatawą tematu istotnym wydaje się fakt, że dla uzyskania godności króla w 1251 roku Mendog przyjął chrzest, jednak prawdopodobnie już w 1261 roku powrócił do wiary przodków.

Znamienne, że badacze-historycy, prezentując sylwetkę Mendoga i opisując wydarzenia, w których uczestniczył, używają często wyrażen: można sądzić, wydaje się raczej, ale jest to informacja mało wiarygodna, jeżeli wierzyć, nie jest do końca wyjaśnione, itp.¹⁴. Fakt ten umożliwia zatem wypełnienie licznych luk historycznych własną wyobraźnią twórczą, umożliwia reinterpretację tego, co udało się wydobyć ze źródeł historycznych, a co było nierzadko jedynie śladem czy pojedynczym faktem. Trudno zatem mówić – jak zwykle w przypadku tekstów obudowanych na materiale historycznym – o rekonstrukcji historii. W analizowanej powieści raczej spotykamy się z jej kreacją, budowaniem świata częściowo niezależnego od materiału historycznego.

Walka Mendoga z krewnymi, udział w licznych wyprawach wojennych, udział w spiskach i sojuszach w celu wzmocnienia swojej pozycji politycznej nie noszą w powieści Ipatawej znamion szczególnie znaczących wydarzeń. Służą raczej stworzeniu sugestywnego obrazu epoki – czasu dezintegracji i rozbicia, przedkładania własnych spraw nad sprawy kraju i narodu. Istotniejszym wydaje się, jak już wspomniałam, fakt splatania świata historycznego z fikcyjnym, powieściowym żywiołem, wkomponowywania w narrację powieściową refleksyjnych dialogów, rozbudowanych opisów przyrody, będących wyrazem fascynacji autorki potęgą świata natury i siłą pierwotnych wierzeń. Antropomorfizowane obrazy przyrody w perspektywie których ukazywane są ludzkie przeżycia, realizowane poprzez skumulowanie różnorodnych zabiegów stylistycznych, są niezwykle sugestywne i – nierzadko intrygujące:

Садзілася сонца, усё глыбей утыкаючы свае чырвоныя промні-спіцы ў зямлю, Лясун ужо колькі раз вухнуў у гушчары, прачышчаючы шурптае горла, каб пасля цэлюю ноч галёкаць па лесе, гукаючы Балотніка ці Вадзяніка і разам з імі качацца па махавінах; цені ад бяроз, станчаючыся ў чарацінкі, цягнуліся па зямлі, як постаці дванаццаці сяспёр Трасцы (140)

¹³ H. Sahanowicz, *Historia Białorusi. Od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku*, przeł. H. Łaszkiwicz, Lublin 2001, s. 79.

¹⁴ Tamże, s. 79–81.

lub:

Вечар густа мазаў спачатку барвовымі, пасля ружова-бледнымі, затым сіне-шэрымі фарбамі вапнавую сцяну насупраць акна. Цені сцякалі па ёй туды, дзе нараджаюцца ўсе формы быцця, што прыходзяць спраўджвацца на зямлю (150).

Zastosowane przez białoruską powieściopisarkę strategie ukazywania wydarzeń historycznych wpisują się w nurt poszukiwań współczesnej prozy powieściowej. Jak trafnie zauważa Adam Mazurkiewicz, do najczęściej spotykanych sposobów ukazywania minionych wydarzeń należą: traktowanie przeszłości jako pretekstu do eksperymentu myślowego, umożliwiającego konstruowanie alternatywnego biegu dziejów; apologia przeszłości czy też jej demitologizacja¹⁵.

W przypadku analizowanego przez nas tekstu wykorzystana została druga strategia, która stanowi swoiste połączenie myślenia mitologicznego i estetycznego spojrzenia na bieg dziejów, które stanowią historiograficzną wizję Wolhi Ipatawej. Wybór takiej strategii pisania historii związany jest w istocie z upraszczającym podejmowaną problematykę schematem fabularnym. Kreowane przez Ipatawę obrazy powieściowe przesycone są patosem, wzniosłością, ale też magicznym myśleniem, które nie zezwala na przypadkowość. W utworze nieustannie ścierają się ze sobą dwa światy – świat racjonalny, uporządkowany, oparty na logice i świat, w którym konkretne wybory narzucane są przez „wiedzę tajemną”, dostępną tylko wybranym lub też określane elementami znanego w danej przestrzeni systemu kosmologicznego. Doskonale ilustruje to fragment utworu:

Пакуль везлі ў сталіцу цела вялікага князя і караля, хадуном хадзіў Новагародак; ва ўсіх цэрквах і касцёле служылі паніхіды, а ў вялікім храме Перуна пад замкам не перапаныліся ні ўдзень, ні ўначы ахвярапрынашэнні духам, якія панясуць тую грэшную душу ў Ірый. Казалі жрацы, што падаў у той дзень Лазнік нядобры знак Міндоўгу, які хаця і пакінуў яму, як тое належала, венік, ваду ў кадушцы і мьльны карань, аднак не паслухаўся крыку чорнага пеўня, які тройчы кукарэкаў, як ішоў у лазню (326).

Powieść Wolhi Ipatawej „Złota kapłanka Aświnów” zaskakuje swoją poetyką, której fundament stanowią, jak już wspominaliśmy, liczne zabiegi estetyzacyjne. Jak zauważa polska badaczka Teresa Pekała w artykule „Przeszłość jako przedmiot badań estetycznych”: *Estetyzacja historii jest*

¹⁵ A. Mazurkiewicz, *Strategie rekonstrukcji przeszłości we współczesnej polskiej literaturze popularnej (rekonesans)*, „Literatura i Kultura Popularna” 2013, vol. XIX, s. 13.

*współcześnie jednym z tematów wpisujących się w nurt dyskusji na temat procesów estetyzacji rzeczywistości. Przedmiotem badań staje się estetyczny wymiar pisarstwa historycznego oraz znaczenie narracyjności w przedstawianiu przeszłości*¹⁶. Mowa narratora w analizowanej powieści jest niezadko symboliczna i metaforyczna. Istotną jej cechą jest także sugestywność i subiektywizm. Można by rzec, że estetyzacja historii ma tutaj wymiar retoryczny¹⁷. Dzięki kumulacji zabiegów estetyzujących powstaje wrażenie, że narrator narzuca odbiorcy własną, jedynie prawdziwą w jego przekonaniu wizję świata i człowieka, która związana jest z duchowością pierwotną: *Минулае б'е – і хто ведае, якія сілы і духі хаваюцца ў ім? (129), Свет дзеліцца не на немцаў, прусаў альбо славян, а на тых, хто слухыць Святаму альбо Цемры. Не давай душы быць схопленай ў цяньты Зла... (302).*

Liczne środki użyte przez Wolę Ipatawę w powieści podporządkowane są zwykle jednemu celowi: mają służyć ukazaniu oderwania głównej bohaterki od spraw ciała. Minimum cielesności, rozbudowany obraz duchowy kobiety zwykle współgra ze sposobem ukształtowania przestrzeni, tworząc harmonijną całość:

Перад павароткай, за якою звычайна прыезджым адкрываўся храм, Жывена спыніла фурмана, выйшла. Бярозы ў залатых корзнах, яліны ў доўгіх цёмна-зялёных плашчах былі падобныя да купкі баяр, што сабраліся на раду. Вераснёўскае сонца моцна нагрэла апледены верасам узгорак, на які прысела жрыца (296)

czy też:

Душа дзяўчыны кружылася над узгоркамі і далінамі, над чырвонымі мурамі новагародскіх вежаў, і ў сне такое замілаванне ахоплівала яе, што слёзы змочвалі жорсткую падушку, а вобраз радзімы і твары дарагіх яе сэрцу людзей стаялі перад вачыма і ўдзень. Ніколі не думалася, што такой нястрымнай, такою горка-безнадзейнаю мукаю будзе поўніцца сэрца (204).

Wolha Ipatawa ukazała w swojej powieści szczególnie moment w dziejach mieszkańców ziem litewskich – moment niszczenia żywej duchowości pogańskiej, która dawała pierwszeństwo duchowym wartościom. Opisuje proces przemian zachodzących w człowieku i społeczeństwie, będący wynikiem zetknięcia się starego systemu wierzeń z chrześcijańskim, obcym

¹⁶ T. Peckała, *Przeszłość jako przedmiot badań estetycznych*, „Sztuka i Filozofia” 2009, nr 34, s. 35.

¹⁷ Tamże, s. 36.

i niezrozumiałym. Powieściowy świat Wolhi Ipatawej budowany jest na ujęciu dualistycznym i wyrasta z historiozoficznego założenia o zamieraniu i wytwarzaniu wartości. Historia w jej powieści ma charakter fragmentaryczny, odczytywana jest przez pryzmat świadomie uruchamianych mechanizmów mitologizacyjnych, których znaczenie utrwalone jest, co prawda, w świadomości zbiorowej, ale które wymagają aktualizacji i nowej interpretacji.

Przywołana już wcześniej polska badaczka Teresa Pękała, zastanawia się, *na ile zestetyzowana przeszłość jest w stanie ożywić pamięć wrażeniową, zmysłową? Czy kopia jest równie silnym bodźcem zewnętrznym dla wrażenia przechowywanego w pamięci? Czy historie literackie [...] mogą odegrać rolę impulsu ożywiającego potrzebę kontaktów z tym, co minionie?*¹⁸. O ile na pierwsze pytania odpowiedzi mogą być różne, to pewnym jest, że powieść „Złota kapłanka Aświnów” Wolhi Ipatawej stanowić może źródło wielu interesujących historii, odkrywających – przynajmniej częściowo – duchowy świat przodków Białorusinów. Powstaje jednakże wątpliwość, czy jest to świat zrozumiały dla współczesnego odbiorcy i czy ten typ duchowości może być mu bliski. Wydaje się, że jednak nie.

Tym bardziej zaskakiwać może fakt, że Wolha Ipatawa rozpoczyna swój utwór fragmentem tekstu Uładzimira Karatkiewicza „Званы ў прыдоннях азёр”. Słowa te, stanowiące swoiste credo autorki, myśl przewodnią utworu, mówią wszak o przemianie mentalności współczesnego człowieka, jego pogoni za tym, co nowe i bliższe jego aktualnym potrzebom:

...Кажуць дасюль, што ў прадоннях,
Над якімі бяжыць чарот,
Жывы ў гарадах падводных
Стары палескі народ.
Жывыя яго паданні,
І песня, і мовы строй
У недасяжных глыбінях,
Пад сіняй азёрнай вадой.
Яны зберагаюць скарбы
За сябе і за нас усіх,
А мы цягнем свой крыж штодзённы,
І мы забываем іх (58).

¹⁸ Tamże, s. 38.

L I T E R A T U R A

- Balbus S., *Zagłada gatunków*, „Teksty Drugie” 1999, nr 6.
- Jakimowicz-Shah M., Jakimowicz A., *Mitologia indyjska*, Warszawa 1982.
- Mazurkiewicz A., *Strategie rekonstrukcji przeszłości we współczesnej polskiej literaturze popularnej (rekonesans)*, „Literatura i Kultura Popularna” 2013, vol. XIX.
- Pękała T., *Przeszłość jako przedmiot badań estetycznych*, „Sztuka i Filozofia” 2009, nr 34.
- Sahanowicz H., *Historia Białorusi. Od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku*, przeł. H. Łaszkievicz, Lublin 2001.
- Sańko S., *Podstawowe składniki białoruskiej narracji sakralnej w perspektywie porównawczej*, „Politeja” 2012, nr 4/1.
- Бароўка В., *Мастацкі этнаграфізм у беларускяй і польскай прозе ХХ стагоддзя*, „Acta Albaruthenica” 2005, nr 5.
- Бут-Гусаім С.Ф., *Антрапанімікон трылогіі Вольгі Іпатавай Гаспадары Вялікага Княства*, „Веснік Брэсцкага ўніверсітэта” 2010, № 1.
- Іпатава В., *Залатая жрыца Ашвінаў*, [w:] *teżże*, *Выбраныя творы*, Мінск 2014. „Польмя” 1997, № 10–11; 1998, № 6–7.
- Савік Л., *Адна між замкаў. Літаратурны партрэт Вольгі Іпатавай*, Мінск 2003.
- Сенькевич Т., *История и миф в романах О. Ипатовой*, [в:] *Волинь філологічна: текст и контекст. Польска, українська, білоруська та російська літературы в європейському контексті*: зб. наук. пр, Луцьк 2008.
- Шынкарэнка В.К., *Нястомных пошукаў дарога. Праблемы паэтыкі сучаснай беларускай гістарычнай прозы*, Мінск 2002.

Р Э З Ю М Е

ЭСТЭТЫЗАЦЫЯ І МІФАЛАГІЗАЦЫЯ ГІСТОРЫІ

Ў РАМАНЕ “ЗАЛАТАЯ ЖРЫЦА АШВІНАЎ” ВОЛЬГІ ІПАТАВАЙ

У артыкуле разглядаецца аповесць Вольгі Іпатавай “Залатая жрыца Ашвінаў”. Прадметам асаблівай увагі з’яўляецца выкарыстаная беларускай пісьменніцай стратэгія рэканструявання мінулага, а таксама паэтыка і эстэтыка твора. Гісторыя ў аналізаванай аповесці мае фрагментарны характар, пададзеная праз прызму свядома ўрухоменых міфалагічных механізмаў, значэнне якіх замацавана ў калектыўнай свядомасці, аднак вымагае актуалізацыі і новай інтэрпрэтацыі.

Ключавыя словы: гістарычная тэматыка, міфалогія, Літва, князь Міндоўг, зычыніцтва, стратэгія рэканструявання мінулага, паэтыка і эстэтыка твора.

S U M M A R Y

AESTHETIZATION AND MYTHOLOGIZATION OF HISTORY
IN THE NOVEL "ZALATAYA ZHRYTSA ASVYN OV" BY OLGA IPATOVA

This article is devoted to "Zalataya zhrytса Asvynov", the novel written by Olga Ipatova. Strategies of reconstructing the past used by the Belarusian novelist as well as the poetics and aesthetics of her work are in the focus of attention. History in the novel is fragmentary. It is interpreted through the prism of consciously activated mythological mechanisms. Although their significance is fixed in collective consciousness, they need to be updated and interpreted anew.

Key words: historical issues, mythology, Lithuania, the Duke of Mindovg, reconstruction processes of the past, poetics and aesthetics of the novel.